

Σπουδές στο γαλανόμαυρο

φασίστες και παρακρατικοί στην κοιτίδα της δημοκρατίας

Οι σταθεροί αναγνώστες της στήλης έδειξαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τις “περιπέτειες” του ελληνικού στρατού κατά τον ελληνοϊταλικό πόλεμο, όπως αυτές περιγράφονταν από τον Δημήτρη Λουκάτο. Με οδηγό τις σελίδες του ημερολογίου του “αριστερού, αλλά όχι και τόσο” καθηγητή μπορέσαμε να αποκτήσουμε μια πολύ πιο υλική (και γι' αυτό πιο πραγματική) εικόνα για το περίφημο “έπος του '40”. Η δυσφορία και η απόγνωση των στρατιωτών, οι καβάντζες και το βόλεμα των αξιωματικών, οι αρρώστιες και ο θάνατος που έρχονταν πάντοτε έχοντας από τα πριν ταξικά κριτήρια, συνθέταν μια εκρηκτική πραγματικότητα που δεν θα μπορούσε σε καμία περίπτωση να μείνει για πάντα υπό έλεγχο. Η αφήγηση στο προηγούμενο τεύχος τελείωνε στο σημείο όπου ο ελληνικός στρατός μάζευε τα κουρέλια του από τα παγωμένα βουνά της Αλβανίας και έφτανε (μισο)διαλυμένος στην Αθήνα. Την πρωτεύουσα ενός επίσης (μισο)διαλυμένου κράτους που τότε, την άνοιξη του 1941, είχε μόλις συνθηκολογήσει με τη ναζιστική Γερμανία. Δεν θα ασχοληθούμε ακόμα με τη γερμανική Κατοχή, μιας και μας φαίνεται ότι έχουμε αφήσει μερικές εκκρεμότητες. Παρακάτω, θα αναφερθούμε στη στάση που κράτησε το ΚΚΕ με την έναρξη του ελληνοϊταλικού πολέμου και θα προσπαθήσουμε να δείξουμε ότι η συγκεκριμένη αυτή στάση δεν ήταν αποτέλεσμα της τύχης και της συγκυρίας. Αντίθετα, ήταν ο καρπός μιας πολύ ξεκάθαρης λογικής που κυριάρχησε στις τάξεις των Κομμουνιστικών Κομμάτων

Εθνική ενότητα και Λαϊκά Μέτωπα στην αυγή του Β' Παγκοσμίου Πολέμου

Η σοσιαλδημοκρατική πολιτική του ΚΚΕ και τα αδιέξοδά της

(διεθνώς και στην Ελλάδα) κατά τη διάρκεια του μεσοπολέμου της λογικής των Λαϊκών Μετώπων. Ελπίζουμε οι αναγνώστες να δείξουν “κατανόηση” για την εκ νέου επιστροφή της αφήγησης στη δεκαετία του '30.

Πατριωτισμός με κόκκινες αποχρώσεις

Για να γίνουν κατανοητά τα όσα θα ακολουθήσουν, χρειάζεται, νομίζουμε, να ξεκινήσουμε με μια πολύ μικρή ιστορική αναδρομή. Στα τέλη της δεκαετίας του '30, το ΚΚΕ είναι ένα κόμμα που “υπάρχει και δεν υπάρχει”, αφού χιλιάδες μέλη του (και τα ηγετικά του στελέχη) βρίσκονται στη φυλακή ή στην εξορία. Ο Νίκος Ζαχαριάδης, ο τότε Γενικός Γραμματέας, συνελήφθη τις πρώτες μέρες της δικτατορίας και τη θέση του κάλυψε (μέχρι το 1938) τριμελής επιτροπή αποτελούμενη από τους Βασίλη Νεφελούδη, Στέλιο Σκλάβαινα και Μήτσο Παρτσαλίδη. Όταν τον Απρίλη του 1938 συλλαμβάνονται και αυτοί, απέμειναν επικεφαλής το μέλος του Πολιτικού Γραφείου, Γιώργης Σιάντος και οι τρεις από την Κεντρική Επιτροπή, Νίκος Πλουμπίδης, Γρηγόρης Σκαφίδας και Μήτσος Παπαγιάννης. Δεν θα αργήσουν όμως κι αυτοί να ακολουθήσουν τους προηγούμενους στη φυλακή. Θα γλιτώσει μόνο ο Παπαγιάννης, ο οποίος θα προσπαθήσει να ανασυστήσει μαζί με τους Β. Κτιστάκη, Χρήστο Κανάκη, Σταματία Βιτσαρά κ.ά., την Κεντρική Επιτροπή. Το μόρφωμα του Παπαγιάννη και των υπολοίπων έμεινε γνωστό ως “Παλαιά Κεντρική Επιτροπή”.

Με τη συνεχή και ανελέητη καταστολή, η δικτατορία του Μεταξά επέφερε συντριπτικά πλήγματα στην οργανωτική δομή του κόμματος και έφτασε μάλιστα στο σημείο να φτιάξει ένα “δεύτερο ΚΚΕ”, έναν πρακτόρικο δηλαδή μηχανισμό, πλήρως ελεγχόμενο από την κρατική ασφάλεια που παρουσιαζόταν ως “εκπρόσωπος των εργατών” και εξέδιδε και έναν “δεύτερο Ριζοσπάστη”. Η σύλληψη αυτού του σχεδίου, δηλαδή η δημιουργία της περιφημης “Προσωρινής Διοίκησης”, αποδίδεται στον υπερ-υπουργό Μανιαδάκη και μπήκε σε εφαρμογή στα τέλη του 1939, όταν πια ο καθοδηγητικός μηχανισμός του ΚΚΕ είχε για τα καλά εξαρθρωθεί (μετά και τη σύλληψη του Σιάντου, τον Νοέμβρη του 1939). Στυλοβάτες της “Προσωρινής Διοίκησης” ήταν ο Μιχάλης Τυρίμος, κορυφαίο στέλεχος του ΚΚΕ, βουλευτής με το Παλλαϊκό Μέτωπο και μέχρι τότε διευθυντής του “Ριζοσπάστη”, καθώς και ο Μανώλης Μανωλέας, επίσης βουλευτής με το Παλλαϊκό Μέτωπο. Μάλιστα, ο Μανωλέας ήταν τόσο δημοφιλής στις γειτονιές της εκλογικής του περιφέρειας, του Πειραιά, που όταν κατέβηκε υποψήφιος στις εκλογές του 1936 εκλέχτηκε με άνεση, κάτι που δεν κατάφερε ο Ζαχαριάδης.

Αν όλη αυτή η εναλλαγή ονομάτων και οργανωτικών σχημάτων προκαλεί σήμερα “πονοκέφαλο”, μπορεί κανείς να φανταστεί τι είδους σύγχυση, αποδιοργάνωση και πίεση έφερνε μαζί της τότε. Κι όλα αυτά σε συνδυασμό με το κυνηγητό από τη μεταξική αστυνομία και με τον πόλεμο να πλησιάζει ακάθεκτος. Στα τέλη της δεκαετίας του '30, λοιπόν, οι οργανωτικές ικανότητες του ΚΚΕ ήταν σε τέτοιο βαθμό στραπατσαρισμένες που θα μπορούσε να υποθέσει κανείς ότι το κόμμα δεν ήταν σε θέση να επηρεάσει κανέναν και τίποτα. Τα πράγματα, βέβαια, δεν ήταν ακριβώς έτσι. Με την έναρξη του ελληνοϊταλικού πολέμου, το ΚΚΕ, παρόλη την καταστροφή που είχε υποστεί τα προηγούμενα χρόνια, θα αρχίσει να αναδύεται στην επιφάνεια και να αποκτήσει ενεργό δράση στα πράγματα. Το (μισο)διαλυμένο ΚΚΕ θα διεκδικήσει (και εν πολλοίς θα πετύχει) έναν πρωταγωνιστικό ρόλο μέσα σε ένα επίσης (μισο)διαλυμένο κράτος που καθ' όλη τη διάρκεια της δεκαετίας του '40 θα αδυνατεί όλο και περισσότερο να κάνει κουμάντο. Μέσα σε αυτή την προϊούσα πολιτική πραγματικότητα της ρευστότητας και του κενού, διάφοροι κρα-

τούμενοι σε φυλακές και τόπους εξορίας θα βγουν στο προσκήνιο και θα διατυπώσουν πολιτικό λόγο. Όπως έκαναν οι εξόριστοι στην Ακροναυπλία στις 29 Οκτώβρη του 1940 με το υπόμνημά τους προς την κυβέρνηση Μεταξά, αλλά και ο ίδιος ο Ζαχαριάδης με το γνωστό του γράμμα στον "ελληνικό λαό", δύο ημέρες αργότερα. Στο υπόμνημα των ακροναυπλιωτών διαβάζουμε, λοιπόν:

"... εμείς οι κομμουνιστές, ξεχνώντας το παρελθόν, παίρνουμε τη θέση μας στην πρώτη γραμμή του πυρός κάτω από τις διαταγές σας για τη συντριβή των φασιστών επιδρομικών και την υπεράσπιση της ακεραιότητας και της ανεξαρτησίας της χώρας μας. Είμεθα έτοιμοι να εκθέσουμε και προφορικά ενώπιόν σας τις απόψεις μας αυτές και παρακαλούμε να καθορίσετε για το σκοπό αυτό τα της επαφής μας".

Το υπόμνημα υπέγραφαν τα μεγαλοστελέχη Ιωάννης Ιωαννίδης και Κωνσταντίνος Θεός, εκπροσωπώντας τους 600 περίπου εξόριστους. Δύο μέρες μετά, στις 31 Οκτώβρη, ο κρατούμενος στην Αθήνα Ζαχαριάδης απευθύνθηκε "Προς το λαό της Ελλάδας" ως εξής:

"Ο φασισμός του Μουσολίνι χτύπησε την Ελλάδα πισώπλατα, δολοφονικά και ξετσιπίτρωτα με σκοπό να τον υποδουλώσει και να τον εξανδραποδίσει. Σήμερα όλοι οι Έλληνες παλεύουμε για την λευτεριά, την τιμή, την εθνική μας ανεξαρτησία. Η πάλη θα είναι πολύ δύσκολη και πολύ σκληρή. Μα ένα έθνος που θέλει να ζήσει πρέπει να παλεύει, αφήφώντας τους κινδύνους και τις θυσίες. Ο λαός της Ελλάδας διεξάγει σήμερα ένα πόλεμο εθνικοαπελευθερωτικό, ενάντια στο φασισμό του Μουσολίνι. Δίπλα στο κύριο μέτωπο και ο ΚΑΘΕ ΒΡΑΧΟΣ, Η ΚΑΘΕ ΡΕΜΑΤΙΑ, ΤΟ ΚΑΘΕ ΧΩΡΙΟ, ΚΑΛΥΒΑ ΜΕ ΚΑΛΥΒΑ, Η ΚΑΘΕ ΠΟΛΗ, ΣΠΙΤΙ ΜΕ ΣΠΙΤΙ, ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΓΙΝΕΙ ΦΡΟΥΡΙΟ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΟΥ ΑΓΩΝΑ!

Κάθε πράκτορας του φασισμού πρέπει να εξοντωθεί αλύπητα. Στον πόλεμο αυτό που τον διευθύνει η κυβέρνηση Μεταξά, όλοι μας πρέπει να δώσουμε όλες μας τις δυνάμεις δίχως επιφύλαξη. Έπαθλο για τον εργαζόμενο λαό και επιστέγασμα για το σημερινό του αγώνα, πρέπει να είναι και θα είναι μια καινούρια Ελλάδα της λευτεριάς, λυτρωμένη από κάθε ξενική ιμπεριαλιστική εξάρτηση, μ' ένα πραγματικά παλλαϊκό πολιτισμό. Όλοι στον αγώνα ο καθένας στη θέση του και η νίκη θα' ναι νίκη της Ελλάδας και του λαού της. Οι εργαζόμενοι όλου του κόσμου στέκουν στο πλευρό μας".

Λίγο αργότερα, στις 13 Νοέμβρη, οι ακροναυπλιώτες θα επανέλθουν με νέο υπόμνημα προς τον Μανιαδάκη, ο οποίος όμως δεν τους έκανε τη χάρη να τους απαντήσει:

"Κύριε Υπουργέ,

Από την πρώτη στιγμή που οι Ιταλοί φασίστες επιδρομείς ξεπόλυσαν την επίθεσή τους εναντίον του ελληνικού λαού, αυθόρμητα, ειλικρινά και χωρίς υστεροβουλία δηλώσαμε με τα υπομνήματά μας ότι τασσόμαστε ανεπιφύλακτα στο πλευρό της κυβέρνησης Μεταξά, που διευθύνει σήμερα τον αγώνα του ελληνικού λαού για την υπεράσπιση της ακεραιότητας και της ανεξαρτησίας της χώρας μας, έτοιμοι να δώσουμε όλες μας τις δυνάμεις για την απόκρουση του επιδρομέα.

Εντούτοις η διοίκηση του στρατοπέδου μάς ανακοίνωσε τηλεγράφημά σας, που περιέχει τη γνώμη σας, πως για να γίνει δεκτή αυτή η αυθόρμητη και ανυστερόβουλη προσφορά μας οφείλουμε να αποκηρύξουμε το παρελθόν μας και τις ιδέες μας που υπονομεύουν δήθεν το έθνος.

Η απάντησή αυτή μάς προξένησε κατάπληξη, κύριε Υπουργέ, γιατί το γεγονός και μόνο ότι αυθόρμητα καθορίσαμε την τέτοια στάση μας αποτελεί αναμφιβίβητα απόδειξη ότι ουδέποτε είχαμε ιδέες που να υπονομεύουν το έθνος.

Οι ιδέες μας είναι πάντοτε και έχουν για κίνητρο, αφετηρία και σκοπό την εξύψωση και την ευημερία του ελληνικού λαού και του έθνους, ολόκληρο δε το παρελθόν μας είναι μια συνεχής προσπάθεια για την επίτευξη αυτών των σκοπών. Στον αγώνα αυτό δώσαμε, ότι πολυτιμότερο είχαμε, υποστήκαμε αγόγγυστα επί σειράν ετών όλα τα μαρτύρια και τις στερήσεις της εξορίας και της φυλακής και πολλοί από εμάς έχουν θυσιάσει και τη ζωή τους χωρίς κανένα υπολογισμό προσωπικών ωφελγημάτων. Και σήμερα ακριβώς διότι μένουμε πιστοί στις αρχές μας αυτές και διότι έχουμε για έμβλημά μας "πάνω απ' όλα τα συμφέροντα του ελληνικού λαού" τασσόμεθα ανεπιφύλακτα στο πλευρό της κυβέρνησης που διευθύνει την αντίσταση του ελληνικού λαού εναντίον του επιδρομέα.

Σήμερα, που κινδυνεύει αυτή η ύπαρξη του έθνους και επιβάλλεται η συσπείρωση όλων των δυνάμεων του ελληνικού λαού για την απόκρουση του κατακτητή, η απάντησή σας στην ειλικρινή και ανυστερόβουλη προσφορά μας όχι μόνο δεν βοηθά τη συσπείρωση αυτή των δυνάμεων του έθνους, αλλά αντίθετα την παρεμποδίζει προς όφελος και μεγάλη χαρά μόνον του εχθρού.

Και τούτο, κύριε Υπουργέ, διότι δεν είμαστε απλώς μερικές εκατοντάδες, όπως λέει το τηλεγράφημά σας, αλλά μεγάλο μέρος του ελληνικού λαού. Έχουμε αδελφούς, συγγενείς και αφοσιωμένους ομοϊδέετες και οπαδούς που μάχονται στο μέτωπο και ο ενθουσιασμός και η ορμή τους ακατόπητοι όταν συκοφαντούνται σαν απάτριδες και παραμένουν εγκάθειρκτοι και εξόριστοι οι άνθρωποι που τους γνώρισαν σαν τους πιο αφοσιωμένους και ανιδιοτελείς μαχητές των συμφερόντων του έθνους και του λαού".

Το "εθνικοκουκουέδικο κάλεσμα" της ηγεσίας του Κόμματος, αυτή η κραυγή για εθνική ενότητα (φυσικά, "ξεχνώντας το παρελθόν") και άνευ όρων συσπείρωση όλων εναντίον του εισβολέα, δεν αποτελεί συναισθηματικό ξέσπασμα ούτε κάποιου είδους "κουσούρι" από τα βασιανιστήρια και την πολύχρονη εξορία. Κάθε άλλο. Η επίκληση του πατριωτισμού και η επέν-

ΕΚΤΑΚΤΗ ΕΚΔΟΣΗ

ΗΡΘΕ Ο σ. ΝΙΚΟΣ ΖΑΧΑΡΙΑΔΗΣ!
Ο ΗΡΩΑΣ ΑΡΧΗΓΟΣ ΤΟΥ Κ.Κ.Ε. ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ
ΑΠΟ ΣΗΜΕΡΑ ΤΟ ΠΡΩΪ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ

Οι πατριδοκάπηλοι διαστρέβλωσαν τις ανακοινώσεις του για το Βορειοηπειρωτικό
Ό σ. Ζαχαριάδης είχε πει: «Το Βορειοηπειρωτικό δεν μπορεί να λυθεί με πόλεμο, όπως προτείνουν μερικοί. Το Βορειοηπειρωτικό είναι ζήτημα που θα λύσει ο ίδιος ο λαός της Βορείου Ήπειρου, σύμφωνα με τη συμμαχική πολιτική της ειρηνικής διευθέτησης των διαφορών.»

ΗΡΘΕ ΜΕ ΔΕΡΟΦΛΑΝΟ

Ό σ. Ζαχαριάδης ήλθε με δέση μαστίχας στο κεφάλι και με το στήθος του χτυπημένο από τις βόμβες των εχθρών. Είναι ο πρώτος που έφτασε στην Αθήνα μετά από την απόκρουση των Ιταλών φασιστών επιδρομικών στην Ήπειρο.

ΑΠΡΟ ΑΠΟΦΡΑΞΕΩΣ

Αποδέχεται ούρα αποχλωμασμένη από την κόπωση.

Η προσωπολατρεία απέκτησε καινούριο νόημα στην περίπτωση του Ζαχαριάδη: υπήρξε ο πρώτος Γενικός Γραμματέας του ΚΚΕ που τον αποκαλούσαν "αρχηγό". Γι' αυτό και το εξώφυλλο του "Ριζοσπάστη", στις 30/05/1945, που αναφέρεται στην επιστροφή του "ήρωα αρχηγού" από το στρατόπεδο συγκέντρωσης του Ντακάου, δεν θα ξένισε και πολλούς.

Από βουλευτής του Παλλαϊκού Μετώπου, πράκτορας της Ασφάλειας και κολλητός του Μανιαδάκη. Ο Μανώλης Μανωλέας ήταν ο κατάλληλος άνθρωπος στην κατάλληλη θέση. Στελέχωσε τον πρακτικό μηχανισμό της "Προσωρικής Διοίκησης" και από κοινού με άλλα ακροδεξιά κατακτάθη ίδρυσε την Εθνική Σοσιαλιστική Πανελλήνια Οργάνωση (ΕΣΠΟ). Την περίοδο της Κατοχής μπιανόβγαινε στο Γραφείο Τύπου της γερμανικής προξενίας και αποδείχτηκε "βασιλικότερος του βασιλέως". Η ρουφιάνικη καριέρα του έληξε τον Γενάρη του 1944, όταν τον εκτέλεσε η ΟΠΛΑ.

δυση στο “εθνικό συμφέρον” είναι απόρροια της ολοκληρωτικής επικράτησης του σταλινισμού από τα μέσα της δεκαετίας του '30. Είναι η πολύ συγκεκριμένη στρατηγική που ακολούθησαν τα Κομμουνιστικά Κόμματα σε παγκόσμιο επίπεδο καθ' οδόν προς τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Μια στρατηγική που κατέτασσε τους ταξικούς αγώνες, τις άγριες απεργίες, τις μαχητικές διαδηλώσεις και την αδιάλλακτη αντιπαράθεση με την αστική τάξη στην κατηγορία “περασμένα μεγαλεία, διηγώντας τα να κλαίει”. Πρόκειται για μια πολιτική που μπήκε σε εφαρμογή από το καλοκαίρι του 1935 με το 7ο Συνέδριο της Κομμουνιστικής Διεθνούς και που στην ουσία της ήταν σοσιαλδημοκρατική. Απέβλεπε, δηλαδή, στη συμμετοχή των επιμέρους ΚΚ στην “ομαλή καπιταλιστική διαχείριση” και κατά συνέπεια στην αναγνώρισή τους ως “εταίρων” της αστικής τάξης. Από εκεί προέκυψε και η λογική των Λαϊκών Μετώπων που παρουσιάστηκαν ως η “μοναδική ρεαλιστική απάντηση” στον επελαύνοντα φασισμό. Νομίζουμε ότι αν έχει κάτι σημασία, αυτό είναι να επιμείνουμε στη λογική που παρήγαγε τα παραπάνω γράμματα και όχι στα γράμματα καθ' αυτά.

“Μέτωπο” τίνος με τι;

Μέτωπα, λοιπόν, και συνεργασία μεταξύ κοινωνικών ομάδων με αντιτιθέμενα συμφέροντα, θεώρηση του φασισμού ως πανδημία ή φυσική καταστροφή που απειλεί τους πάντες εξίσου, πλειοδοσία στην “εθνική υπευθυνότητα” για να “απεξαρτηθεί” η χώρα και να “νικήσει το καλό”. Αυτά είχαν στο μυαλό τους οι συντάκτες των παραπάνω γραμμάτων και υπομνημάτων. Αυτά είχαν εμπέδωσε όλο το προηγούμενο διάστημα στα συνέδρια και τις ολομέλειες του Κόμματος και αυτά είχαν να προτείνουν την κρίσιμη στιγμή. Κι όση έκπληξη κι αν προκάλεσε σε μερικούς αυτό το “δίχως επιφύλαξη” του Ζαχαριάδη⁴, το ζήτημα είναι ότι ο “πιο-σταλινικός-δεν γίνεται” Ζαχαριάδης έμενε πιστός στο λόγο και την πρακτική του ΚΚΕ που είχαν από καιρό πια πάψει για τα καλά να έχουν ταξικό περιεχόμενο. Το ΚΚΕ είχε δείξει την προτίμησή του για πιο αφαιρετικές και “στρογγυλεμένες” έννοιες όπως “έθνος” και “λαός”, στέλνοντας στα αζήτητα την ταξική ανάλυση⁵, αρκετά χρόνια πριν τον πόλεμο στα βουνά της Αλβανίας. Η τάση αυτή που επικράτησε στους κόλπους των ΚΚ διεθνώς (με το παράδειγμα της Γαλλίας να αποτελεί το “αποκορύφωμα της επιτυχίας”, αφού το 1936 ο συνασπισμός του Λαϊκού Μετώπου υπό τον Λέον Μπλουμ κατόρθωσε να σχηματίσει κυβέρνηση) στα καθ' ημάς δέχτηκε σφοδρή κριτική από σημαντικές φυσιογνωμίες του κομμουνιστικού κινήματος, όπως ο τροτσκιστής Παντελής Πουλιόπουλος. Ο τελευταίος, στο κείμενό του “*Τα Λαϊκά Μέτωπα και η προλεταριακή πολιτική*”⁶ που δημοσιεύθηκε τον Ιούνιο του 1937 είναι κάτι παραπάνω από κατηγορηματικός:

“Μέσα στις γραμμές του εργατικού κινήματος το μεγαλύτερο εμπόδιο σε μια ανεξάρτητη ταξική πάλη είναι οι μέθοδοι κ' η ιδεολογία της συνεργασίας των τάξεων. Η ιδεολογία αυτή ενσαρκώνεται πρώτ' απ' όλα στα συνθήματα του λεγόμενου Λαϊκού Μετώπου. Ριχτήκανε για πρώτη φορά από την Κομμουνιστική Διεθνή και τα εθνικά της τμήματα. Τα συνθήματα αυτά βρήκανε τη θεωρητική τους έκφραση στις αποφάσεις του 7ου Συνεδρίου της Κομμουνιστικής Διεθνούς το καλοκαίρι του 1935. Πολύ γρήγορα την πολιτική αυτή την ασπάστηκαν και την προπαγάνδισαν τα μεταρρυθμιστικά (σοσιαλδημοκρατικά) κόμματα, καθώς και πολλά φιλελεύθερα κόμματα σ' όλο τον κόσμο”.

Και συνεχίζει το ίδιο καταγιριστικός:

“Τα συνθήματα του Λαϊκού Μετώπου είναι καινούργια στη μορφή, αλλά πολύ παλιά στην ουσία τους. Αντιπροσωπεύουν απλά και μόνο την κλασική πολιτική και τις μεθόδους της συνεργασίας των τάξεων και μάλιστα στην πιο γνήσια και ολοκάθαρη μορφή της: την κυβέρνηση συνασπισμού αστικών και εργατικών κομμάτων. Το Λαϊκό Μέτωπο, όπως και κάθε άλλη μορφή ταξικής συνεργασίας, είναι απάρνηση της ανεξάρτητης ταξικής πάλης των εργατών. Με το Λαϊκό Μέτωπο η εργατική τάξη εγκαταλείπει το δικό της πρόγραμμα, δηλαδή το πρόγραμμα της κατάληψης της εξουσίας και το πρόγραμμα του σοσιαλισμού, και δέχεται το πρόγραμμα της “δημοκρατικής” μπουρζουαζίας, δηλαδή το πρόγραμμα της υπεράσπισης του καθεστώτος. Ο Μπλούμ στη Γαλλία ρητά δήλωσε ότι το Λαϊκό Μέτωπο και η κυβέρνησή του σκοπό έχουν να διατηρήσουν τον καπιταλισμό.

(...) Η κυβέρνηση του Λαϊκού Μετώπου είναι, όπως και κάθε άλλη κυβέρνηση συνασπισμού, μια μορφή αστικής κυβέρνησης, μια ιδιαίτερη εμφάνιση του αστικού κράτους. Κράτος και κυβέρνηση είναι η κεντρική εκτελεστική εξουσία της κυρίαρχης κοινωνικής τάξης. Μπαίνοντας σε μια καπιταλιστική κυβέρνηση, κάτω από οποιοσδήποτε όρους, τα εργατικά κόμματα γίνονται διαχειριστές της πολιτικής εξουσίας για λογαριασμό της κεφαλαιοκρατίας. Σαν τέτοια είναι δίχως άλλο αναγκασμένα να ενεργούν με τρόπο που να εμποδίζουν, και στις κρίσιμες στιγμές να καταπνίγουν, τον επαναστατικό αγώνα των εργατών για την κατάληψη της εξουσίας και για το σοσιαλισμό. Γιατί ένας τέτοιος αγώνας δε μπορεί να νοηθεί δίχως ασυμφιλίωτη πάλη ενάντια σε κάθε μορφή της καπιταλιστικής εξουσίας.

(...) Τα κόμματα του Λαϊκού Μετώπου, και προπάντων το σταλινικό, εξαπολύουν μια αδιάντροπη εθνικιστική και σωβινιστική προπαγάνδα, ετοιμάζοντας έτσι ψυχολογικά και ιδεολογικά τις μάζες για το νέο μακελιό. Με το πρόσχημα της “άμυνας των δημοκρατιών”, του πολέμου για τη “συλλογική ασφάλεια” και της πάλης των “δημοκρατικών” ιμπεριαλιστικών Δυνάμεων ενάντια στις φασιστικές ιμπεριαλιστικές Δυνάμεις, δεν ετοιμάζουν παρά τη γενίκευση του πολέμου, το τράβηγμα του προλεταριάτου στο πλευρό του ενός από τους εμπόλεμους συνασπισμούς”.

Για να καταλήξει στο πόσο σημαντική είναι η στάση που κρατάει ο καθένας απέναντι στη λογική του Λαϊκού Μετώπου:

“Είναι το βασικό πρόβλημα του επαναστατικού κινήματος γενικά, γιατί κάθε άλλο πρόβλημα λύνεται σήμερα με κριτήριο τη θέση που θα πάρουμε απέναντι στο Λαϊκό Μέτωπο. Είτε για την πάλη ενάντια στον πόλεμο πρόκειται, είτε για την πάλη ενάντια στη βασίλικη δικτατορία και ενάντια στο φασισμό πρόκειται, είτε για οποιαδήποτε άλλη σπουδαία σφαίρα της πολιτικής δράσης, η στάση μας θα εξαρτηθεί από τη θέση που παίρνουμε απέναντι στο Λαϊκό Μέτωπο”.

Ο Πουλιόπουλος είχε δει το ΚΚΕ από την “καλή κι από την ανάποδη” και ήταν σε θέση να αντιλαμβάνεται την κρισιμότητα παρόμοιων κεντρικών επιλογών και τον αντίκτυπο που αυτές θα είχαν. Χαρακτηρίζοντας τη διαταξική συνεργασία “*απάρνηση της ανεξάρτητης ταξικής πάλης των εργατών*” και επιμένοντας στην ανάγκη απόρριψης της λογικής των Λαϊκών Μετώπων, διέσωζε έστω και μοριακά μια μειοψηφική άποψη ιδιαίτερης σημασίας και χρησιμότητας: την άποψη που έλεγε ότι σε μια ταξική κοινωνία, κανένας συνασπισμός, κανένα μέτωπο και καμία συνεργασία που δεν έχει ξεκάθαρη εικόνα για τον εαυτό της, τον προσανατολισμό και τη στόχευσή της δεν μπορεί να έχει μέλλον. Κι εδώ δεν μιλάμε για κάποιου είδους νομοτέλεια, αλλά για μια απλή (αλλά όχι απλοϊκή) ανάγνωση της καπιταλιστικής πραγματικότητας. Γιατί από πού κι ως πού κοινωνικές ομάδες και άτομα με αντικρουόμενα υλικά συμφέροντα μπορούν να θεωρήσουν ότι έχουν κοινή μοίρα και να αγωνιστούν γι' αυτή; Από πού κι ως πού η εργατική τάξη και πρώτα και κύρια τα πιο υποτιμημένα κομμάτια της που δέχονταν για περίπου είκοσι χρόνια κάθε μορφής καταστολή (δημοκρατική και στη συνέχεια δικτατορική) και γνώρισαν στο πετό τους τον βίο και την πολιτεία του ελληνικού καπιταλισμού από το 1922 μέχρι εκείνη τη στιγμή όφειλαν “να βάλουν νερό στο κρασί τους”; Από πού κι ως πού όφειλαν να ξεχάσουν τους ανοικτούς τους λογαριασμούς με την ελληνική αστική τάξη και τους παρατρεχάμενούς της και να κάνουν ανακωχή; Όλοι εκείνοι οι εργάτες και οι εργάτριες, οι άνεργοι, οι εποχικά εργαζόμενοι, οι μειονότητες και οι πρόσφυγες που έγιναν η πρώτη ύλη για να ορθοποδήσει το ελληνικό κεφάλαιο μετά τη συντριβή του ελληνικού στρατού στη Μικρά Ασία δεν είχαν (και δεν μπορούσαν να έχουν) κοινά συμφέροντα, κοινά προβλήματα και κοινές αγωνίες με τα “πιο δημοκρατικά στοιχεία της αστικής τάξης”. Πολύ απλά γιατί ο φασισμός, η στρατηγική δηλαδή της στρατιωτικής διαχείρισης της εργασίας που άρχισε να προωθείται στον μεσοπόλεμο μας και βρουν τα αφεντικά καμιά λύση στα αδιέξοδα που τους δημιουργούσε η παγκόσμια οικονομική κρίση σε συνδυασμό με την άνοδο του ταξικού ανταγωνισμού, δεν είχε σκάσει μύτη από το πουθενά. Ήταν το εργαλείο που η αστική τάξη επέλεγε να χρησιμοποιήσει προς όφελός της και εις βάρος της εργατικής τάξης. Και αυτό ήταν απολύτως ορατό σε όποιον ήθελε να δει την πραγματικότητα.

Και η πραγματικότητα που τότε μύριζε μαζικό θάνατο δεν άφηνε

περιθώρια για παρερμηνείες. Για να το πούμε σχηματικά, ο φασισμός είχε ως στόχο το τσάκισμα της εργατικής τάξης και την από τα πάνω και με τη βία ανασύνθεσή της. Αυτό, λοιπόν, που ζήτησαν οι εμπνευστές και οι οπαδοί της λογικής των Λαϊκών Μετώπων ήταν όσοι βρίσκονταν στο στόχαστρο, δηλαδή ο πάτος της ταξικής πυραμίδας, να μη μιλάει για τον εαυτό του και να μην οργανώνει την υπεράσπιση την εαυτού του. Ουσιαστικά, τα Λαϊκά Μέτωπα ύφαιναν έναν ιστό αδιεξόδων γύρω από το λαιμό της εργατικής τάξης, προετοιμάζοντας συστηματικά την παράδοσή της στο μεγάλο σφαγείο του Β' Παγκοσμίου Πολέμου: δημιουργούσαν μια συνθήκη αποδυνάμωσης, εξάντλησης και σε τελική ανάλυση αυτοακύρωσης της εργατικής τάξης ως αυτόνομης πολιτικής ύπαρξης. Όπως αποδείχτηκε τα επόμενα χρόνια, στα πεδία των μαχών του παγκόσμιου πολέμου και του Εμφυλίου, τα Λαϊκά Μέτωπα έσπασαν σαν ξερό κλαδί και η ιστορική κίνηση παρέσυρε στο διάβα της τις τελευταίες αυταπάτες που μπορεί να έθρεφε κανείς. Όπως κι αν το κάνουμε, η ελληνική κοινωνία της δεκαετίας του '40 ήρθε αντιμέτωπη με μια σειρά από ρωγμές, είδε τις σιγουριές της να γκρεμίζονται στα εξ'ων συνετέθησαν και την πόλωση που χτιζόταν μέρα τη μέρα για δύο περίπου δεκαετίες να συγκροτεί τα δύο αντιτιθέμενα ταξικά στρατόπεδα. Σαν να λέμε, έμπαινε στην τελική ευθεία για να γίνει πλέον ο λανθάνων εικασαετής Εμφύλιος μια απτή πραγματικότητα.

Η επικινδυνότητα πίσω από τους ακίνδυνους

Μας φαίνεται ότι στο σημείο αυτό θα μπορούσε να προκύψει στον οποιονδήποτε το εξής ερώτημα: ωραία όλα αυτά, αλλά αφού το ΚΚΕ είχε από καιρό εγκαταλείψει τον ταξικό του προσανατολισμό, είχε υιοθετήσει μια σοσιαλδημοκρατικού τύπου πολιτική και ζήτηγε να πολεμήσει για την “εθνική ανεξαρτησία της πατρίδας”, τι είδους κίνδυνο μπορούσε να αποτελέσει για την αστική τάξη; Γιατί ο Μανιαδάκης δεν πειθόταν και διατηρούσε τις επιφυλάξεις του ακόμα και μετά τα γεμάτα όρκους παντοτινής πατριωτικής πίστης εκ μέρους των έγκλειστων ηγετών του ΚΚΕ; Τι άλλο να έκανε τέλος πάντων ο καλός πατριώτης Ζαχαριάδης; Το πρόβλημα, βέβαια, με ένα τέτοιο ερώτημα είναι ότι θεωρεί το ΚΚΕ μια ενιαία οντότητα, όπου ηγεσία και βάση ήταν το ίδιο πράγμα. Κάτι που, κατά τη γνώμη μας, δεν ίσχυε ούτε στο ελάχιστο. Γιατί μπορεί οι “από πάνω” να είχαν κάνει τον σταλινισμό δεύτερη φύση τους, να αντιλαμβάνονταν τον εαυτό τους και το Κόμμα ως εν δυνάμει παράγοντα σταθερότητας για την ευημερία του ελληνικού καπιταλισμού και να προσέβλεπαν σε μια έμπρακτη αναγνώριση του ρόλου τους όταν ο πόλεμος θα τελείωνε, αυτό όμως δεν σήμαινε ότι ήταν σε θέση να εγγυηθούν για τις μελλοντικές κινήσεις των “από κάτω”. Είπαμε και προηγουμένως ότι η δικτατορία του Μεταξά είχε προκαλέσει τεράστια αποδιοργάνωση και σύγχυση, είχε κλείσει όλες τις Κομματικές Οργανώσεις Βάσεις (ΚΟΒ), ενώ είχε επιβάλλει και μια αβίωτη καθημερινότητα σε χιλιάδες άτομα (πολλά από τα οποία ήταν απλώς “συμπαθούντες”). Μια καθημερινότητα που περιελάμβανε μια κυκλική διαδρομή μεταξύ φυλακής, εξορίας, παρανομίας, αναζήτησης μιας οποιασδήποτε δουλειάς και πάλι από την αρχή. Αυτή η συνεχής πίεση που ουσιαστικά κορυφώθηκε με το καθεστώς της 4ης Αυγούστου (αλλά είχε ξεκινήσει πολύ νωρίτερα) ήταν υπερβολικά πολύ έντονη για να μπορεί “να την κάνει καλά” ο Ζαχαριάδης ή οποιοσδήποτε αντίστοιχός του. Η εμπόλεμη αυτή πραγματικότητα που έκανε πολλούς να κατεβαίνουν σε μαχητικές απεργίες και διαδηλώσεις στον μεσοπόλεμο και ακόμα πιο πολλούς τους γέμιζε με δυσφορία, γένναγε και θα συνέχιζε να γεννάει αντίπαλους της αστικής τάξης. Αντίπαλους που μπορεί να μην είχαν ακούσει ποτέ στη ζωή τους το όνομα του Λένιν, να μην είχαν αγοράσει ποτέ τον “Ριζοσπαστή” και να μην είχαν γραφτεί ποτέ στο ΚΚΕ. Αντίπαλους, όμως, που για να επιβιώσουν στον ταξικό πόλεμο θα ακολουθούσαν μεθόδους και τακτικές που θα τους ενέτασσαν στο τότε κομμουνιστικό κίνημα.

Η “ανασφάλεια”, λοιπόν, που έμοιαζε να νιώθει ο Μανιαδάκης και οι όμοιοί του όταν ξεκίνησε ο ελληνοϊταλικός πόλεμος και η οποία εκφράστηκε με την άρνησή του να εξοπλίσει τους εξόριστους, δεν είχε να κάνει με αυτούς καθ'αυτούς που υπέγραφαν τα γράμματα ή ίσως ούτε καν και με αυτούς τους λίγους που εκείνοι τότε εκπροσωπούσαν. Είχε να κάνει με ολόκληρο το πλήγμα κοινωνικών και υλικών σχέσεων που είχαν διαμορφώσει την ελληνική κοινωνία μέχρι τότε. Γιατί όταν ο Μανιαδάκης έλεγε “ΚΚΕ” δεν σκεφτόταν τους επικεφαλής και τα μεσαία στελέχη που απεχθάνονταν τον ταξικό ανταγωνισμό όπως ο διάολος το λιβάδι: σκεφτόταν τους νεαρούς και λιγότερο νεαρούς που για χρόνια μάζευαν φρίκες και μέτραγαν νεκρούς και οι οποίοι με τη ρευστότητα που έφερνε μαζί του ο πόλεμος θα είχαν μια ανεκτίμητη ευκαιρία: να συσπειρωθούν και να επιστρέψουν ένα κομμάτι της βίας που είχαν δεχτεί πίσω στους “ανωτέρους” τους, αλλά και να επαναπροσδιορίσουν τις έτσι κι αλλιώς κλονισμένες ισορροπίες. Κι επειδή το ελληνικό κράτος γνώριζε πολύ καλά ότι ο πόλεμος στον οποίο εισερχόταν μακροπρόθεσμα θα κρινόταν στο πόσο αποτελεσματικά και ασφυκτικά περικυκλωμένη θα εξακολουθούσε να κρατάει την εργατική του τάξη, ήταν κάθε άλλο παρά διστακτικό:

“Έπρεπε να συλληφθούν ή να τεθούν υπό αυστηράν επιτήρησιν οι δρώντες εις τα παρασκήνια και παρακολουθούμενοι έως τότε κομμουνισταί, ως και πάντα τα εν γένει ύποπτα και επικίνδυνα δι' ανατρεπτικήν ή υπονομευτικήν του εθνικού φρονήματος δράσιν άτομα. Το έργον τούτο η Χωροφυλακή επετέλεσε καθ' άπασαν την χώραν μετ' εκπληκτικής ταχύτητος, κατά το μέγιστον δε μέρος αυτήν την 28ην Οκτωβρίου. Ούτως, από την πρώτη ημέρας του πολέμου εδραιώθη η εσωτερική ασφάλεια, εξέλιπε πας κίνδυνος εις το εσωτερικόν και ο Ελληνικός Λαός με ακμαίον ηθικόν διεδήλωνεν αυθορμήτως τον ενθουσιασμόν του”.

Θάλαμος εξορίστων στην Ακροναυπλία. Λειτουργήσε από τον Φλεβάρη του 1937 μέχρι τον Φλεβάρη του 1943 και “στέγασε” εκατοντάδες κρατούμενους.

Σημειώσεις

1. Το απόσπασμα που διασώθηκε από το υπόμνημα που είχαν καταθέσει οι ακροναυπιώτες δημοσιεύθηκε στην “Αυγή”, στις 28/10/1977. Αναφέρεται στο Αντώνης Φλούντζης, “1937-1943. Ακροναυπλία και Ακροναυπιώτες”, Θεμέλιο, 1979, σελ. 315.
2. Το γράμμα του Ζαχαριάδη ακολουθήθηκε από δύο άλλα, με τα οποία προσπαθούσε να “τα μπαλώσει” και να μετριάσει λίγο τον υπερπατριωτισμό του. Το πρώτο πάντως εκείνο γράμμα αποτελούσε για χρόνια σημείο αντιπαράθεσης μεταξύ των κομμουνιστών διαφόρων τάσεων, ενώ από κάποιους θεωρήθηκε πλαστό και αγνοήθηκε. Για τους φιλοζαχαριαδικούς επρόκειτο για “ένα από τα σημαντικότερα ντοκουμέντα στην ιστορία του ΚΚΕ, τίτλο τιμής για το κόμμα”. Βλ. Πέτρος Τουλούδης (επιμ.), “Νίκος Ζαχαριάδης. Το κρυφό αρχείο της εξορίας”, Εκδόσεις Παπαζήση, 1991, σελ., 18.
3. Και αυτό το υπόμνημα δημοσιεύθηκε στην “Αυγή”, στις 28/10/1977. Βλ., Αντώνης Φλούντζης, ό.π.
4. Όπως υποστηρίζει ο Πέτρος Ρούσος, ένα από τα ηγετικά στελέχη του ΚΚΕ της περιόδου, σε συζήτηση που είχε μετά τον πόλεμο με τον Ζαχαριάδη για το επίμαχο γράμμα και συγκεκριμένα γι' αυτό το “δίχως επιφύλαξη” που προκάλεσε μια κάποια σαστισμάρα, ο πρώην Γενικός Γραμματέας τού είπε ότι χρησιμοποίησε αυτές τις δύο λέξεις για να περάσει το γράμμα από τη μεταξική λογοκρισία. Βλ., Πέτρος Ρούσος, “Η μεγάλη πενταετία (1940-1945). Η Εθνική Αντίσταση και ο ρόλος του ΚΚΕ”, Σύγχρονη Εποχή, 1982, σελ. 38.
5. Για τη στροφή του ΚΚΕ, βλ., το κείμενο “Το σφυρί και το δρεπάνι, νέους φίλους τώρα κάνει. Στιγμές από τις πολιτικές ‘περιπέτειες’ του ΚΚΕ στις αρχές της δεκαετίας του '30”, περιοδικό antiifa - φόβος ενάντια στο φόβο, τ. 18, Σεπτέμβριος 2010.
6. Παντελής Πουλιόπουλος, “Τα Λαϊκά Μέτωπα και η προλεταριακή πολιτική”, Σύνδεσμος Παντελής Πουλιόπουλος, Αθήνα 1997.
7. Βλ., Απόστολος Δασκαλάκης, “Ιστορία Ελληνικής Χωροφυλακής 1936-1950”, Αθήνα 1973, τ. Α, σελ. 86.